

формою крони – бук лісовий ф. пірамідальна, дуб звичайний ф. пірамідальна, для надання деревній групі виразності та монументальності. Деревя необхідно висаджувати на відстані не менше 3 м від архітектурних елементів. Таким чином вони захищатимуть залишки бастіонів та стін від вітру, проте не ізолюватимуть від зовнішнього простору. Руїни будуть помітні навіть здалеку цим самим привертаючи увагу спостерігача та створюючи закінчену композицію.

Література

1. Атаманюк Ю.А., Костюченко Л.Л., Остапенко Я.В. Реконструкция городских зеленых насаждений. – К. : Будівельник, 1987. – 240 с.
2. Бондарь Ю.А., Абесинова Н.П., Никитина Е.Н., Сахаров А.Ф. Ландшафтная реконструкция городских садов и парков. – К. : Будівельник, 1982. – 60 с.
3. Душанек І. Наш Хуст. Записи по історії замку та жупи. – Хуст, 2006. – 121 с.
4. Поп Д. Замки Подкарпатской Руси. Хустський замок. – Ужгород, 2006. – 37 с.

УДК 726.52 (477.83)

Ст. викл. М.Б. Сидор – Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

ОБЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПРОСТОРУ ТА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИДОРОЖНІХ КАПЛИЦЬ ГАЛИЧИНИ

Аналізуючи архітектурну сутність придорожньої каплиці як малої архітектурної форми сакрального призначення, загальну специфіку формотворення таких об'єктів, що були збудовані на галицьких теренах, розглядаючи зміст і характер їх предметно-духовного наповнення, зовнішнього оточення, розкрито варіанти облаштування внутрішнього простору галицьких придорожніх каплиць та традиційні підходи у формуванні їх навколишнього середовища.

Ключові слова: галицька придорожня каплиця, облаштування, внутрішній простір, навколишнє середовище, довкілля, компоненти, традиції, звичаї.

Senior teacher M.B. Sydor – Drohobytch state pedagogical university named after Ivan Franko

Arrangement of internal space and environment roadside chapels in Galician fields

Analyzing architectural essence of roadside chapel as small architectural form of sacral appointment, the general specificity of process of creation of such objects which have been constructed on Galician fields, considering the maintenance and character of their spiritual filling, an external environment, in article reveal some variants of arrangement of internal space of Galician roadside chapels and traditional approaches in formation of their environment.

Keywords: Galician roadside chapel, arrangement, internal space, environment, components, traditions, customs.

Сакральна архітектура завжди була для українського народу тим життєдайним осередком, який надавав прекрасні можливості для прояву талантів, природних мистецьких задатків людини та, водночас, втілював у собі її почуття, мрії, фантазії. Як наслідок, українські сакральні споруди – церкви, собори, дзвіниці, каплиці, багаті розмаїттям свого поземного планування, конструктивного вирішення корпусів, надзвичайно дивовижним формотво-

ренням дахів, куполів, завершень, миловидністю наповнення внутрішнього середовища і т. ін. Кожен регіон України, кожен куточок української землі має незчисленну кількість цього народного багатства.

Однак є на західних теренах України, зокрема на її галицьких землях, такий вид культових споруд, які називають придорожніми каплицями. Ці, невеликі за розміром, архітектурні об'єкти сакрального характеру не сповнені тої монументальної величі і не мають таких пишних шат, як церкви та собори. Проте, можна впевнено ствердити, що їхня краса та цінність криються у неповторності, оригінальності кожного окремо взятого об'єкта. Для кожного галичанина придорожні каплиці – це ще одна форма його релігійного життя, це нагода в особливій формі проявляти свою відданість Богу, утверджувати християнські традиції тощо.

На сьогодні галицька придорожня каплиця, як архітектурне й релігійне явище в українському сакральному мистецтві та мистецтвознавстві загалом, ще мало досліджена. Потребують змістовного вивчення різні сфери цього явища. Це і сама природа придорожньої каплиці, і поява таких об'єктів на галицьких землях, й архітектурно-конструктивне рішення корпусів та дахів цих споруд, і їх внутрішнє наповнення, облаштування навколишнього середовища і т. ін.

У напрямку дослідження двох останніх, серед щойно зазначених позицій – обмаль наукових праць. Тут можна назвати лише видання Д. Щербаківського "Буковинські і галицькі дерев'яні церкви, надгробні і придорожні хрести, фігури і каплиці" [1] та Т.М. Лопаткевічів "Мала сакральна архітектура на Лемківщині" [2], у яких зроблено спробу розкрити формотворчі основи галицьких придорожніх каплиць, сутність наповнення їх внутрішнього простору, специфіку їхнього розташування у різних місцевостях. Це й обґрунтовує актуальність досліджуваної проблеми.

Саме поняття "придорожня каплиця" у стислій формі архітектурного аналізу – це простір і його обмеження. Але з позицій художнього, естетичного, духовного розгляду, це поєднання набуває ширшого, духовно-естетичного та художньо-творчого змісту. У такому контексті розуміння зазначеного поняття ми повинні вбачати цілу низку окремих компонентів, які у своєму взаємоузгодженому зіставленні творять цілісний образ придорожньої каплиці. Внутрішній простір кожної галицької придорожньої каплиці різниться розмірами та формами. В одних випадках такі простори є розраховані лише як середовища для розміщення предметів чи об'єктів культу, в інших – виступають у ролі "людиновмістимих" приміщень, які своєю чергою можуть набувати справжніх інтер'єрів.

Що стосується наповнення внутрішнього простору досліджуваних об'єктів, то тут, окрім індивідуальних бачень майстрами чи замовниками їх цілісного образного трактування, можна вивести певні варіанти його предметно-духовного забезпечення. Найбільш традиційним, як, водночас, і найпростішим таким варіантом, є скульптурна статуя святого – покровителя, заступника. Тут можна побачити образи "Скорботного Христа", Св. Миколая, Св. Онуфрія, Божої Матері (у різних іконографічних композиціях) та ін. У

деяких випадках замість однієї фігури маємо скульптурні композиції із двох осіб – "Божу Мати з Дитям", Св. Йосип з Дитям.

До такого ж простого варіанту предметно-духовного забезпечення внутрішнього середовища галицьких придорожніх каплиць будуть належати об'ємно-пластичні зображення "Хреста", об'ємні іконографічні композиції "Розп'яття", ікони з різними сюжетами та інше, але лише щось одне і в кількості одного. Дещо складнішим варіантом предметно-духовного забезпечення внутрішніх середовищ досліджуваних каплиць є кількісний показник щойно зазначених "об'єктів культу". Тут в одному приміщенні може бути декілька скульптурних статуй покровителів і заступників, певне число ікон тощо.

Досить виразним компонентом організації внутрішнього простору придорожніх каплиць, який певною мірою творить "дух церковного середовища", є кіот. Загальний формотворчий принцип такого кіоту полягає у поєднанні скульптурної статуї святого або живописної ікони, багатого різьбленим декором їх обрамлення (зазвичай, з присутністю по обидва боки від ікони чи скульптури колон або пілястрів) та невеличкого престолу, на якому це все встановлюється. У деяких випадках такі зображення святих, з відповідним їм щойно вказаним обрамленням, встановлені безпосередньо на мурованому, прилеглому до стіни підвищенні. Місце розташування розглядуваного компонента в інтер'єрі – тильний бік приміщення.

Разом з кіотами у таких приміщеннях можна побачити скульптурні статуї заступників та покровителів, ікони, хрести та інші культові речі, які розміщуються на тих же престолах чи підвищеннях, окремих тумбах або столах, крім зазначеного, ще й вивішуються на стінах. Все це разом узятє становить найбільш повний варіант предметно-духовного забезпечення галицьких придорожніх каплиць.

Але розглянуті тут варіанти не є виразною формою початкових задумів творців придорожніх каплиць. За часи існування тієї чи іншої споруди предметно-духовне забезпечення її внутрішнього середовища могло постійно збагачуватися. Тут могли з'являтися нові об'єкти культу, приносилися на зберігання різні реліквії із повалених церков, інших каплиць. І в якому стані, вигляді чи кількості ми не побачили б ці компоненти, вони у будь-якому випадку відіграватимуть своєю образністю та виразністю роль того "осередку", який формує духовний центр галицької придорожньої каплиці.

У загальному вирішенні прилеглих територій галицьких придорожніх каплиць важливу роль відігравали світоглядні уявлення людей, і зокрема ті, які пов'язувалися із "святістю" таких місць, їх магічністю та "життєдайними" силами, особливим ставленням до них тощо. Тут, передусім, хочемо зосередити увагу на значенні дерев та їх місці у цілісному вирішенні навколишнього середовища придорожньої каплиці. Виокремлення такого компонента зумовлене таким.

Місце розташування цілої низки досліджуваних каплиць у гаях та лісах ("звичаєві" або "обрядові" такі споруди, що зводилися над струмками, джерелами, криницями тощо) безпосередньо зумовлювало присутність у їх

довкіллі дерев. Це формувало принцип вираження взаємозв'язку старих християнських вірувань, які, у цьому випадку, є втілені у "магічності" дерев та води, і нових християнських ідей проповідування віри Христової та вшановування об'єктів чи предметів культу.

Приклади такого поєднання звичаїв і поглядів двох різних епох духовного розвитку багатьох народів добре помітні у тому випадку, коли придорожня каплиця, що знаходиться у полі, на узбіччях доріг, садибних ділянках та ін., є спеціально обсаджена деревами. Тут іноді трапляються різні породи "зеленого" оточення досліджуваних споруд, але особливого значення люди надавали липам і тополям. У їхній величч, невинному стремлінні вгору, "м'якості характеру" та доброму приживанні у будь-якій місцевості людина вбачала зв'язок із "всевишніми" силами добра і благодаті, сприятливе середовище для можливого черпання енергії життя та постійного оновлення своєї духовності. Розташовувалися, зазвичай, такі дерева по кутах ("вуглах") об'єкта, що символізувало чотири сторони світу та умовну визначеність "центру" зазначеного середовища самим місцезнаходження споруди, або навколо нього по "колу", утворюючи певний "вінок" ("ланцюг") нерозривної єдності споруди та світу "вищого", "божественного", який посиляє через неї на людей своє заступництво та покрову.

Окрім зазначеного, присутність дерев навколо придорожніх каплиць має своє реальне практичне пояснення. Обсаджуючи споруди липами, тополями чи будь-якими іншими "м'якими" породами дерев та кущів, які добре поглинають вологу, люди забезпечували сухість прилеглих до них територій, зумовлюючи цим самим належні умови зберігання підвалів самих споруд.

Ще одним компонентом навколишнього середовища галицьких придорожніх каплиць є огорожа, яка відмежовує від довкілля територію освячених ("святих"), прилеглих до каплиць місць. Таку функцію виконують дерев'яні, металеві та навіть бетонні "парканці". Разом з каплицями на таких особливих місцях трапляються звичайні великі хрести або різного роду фігури. Якщо спорудження придорожньої каплиці є пов'язане із "цілющою" водою (згідно із джерелом чи криницею), але сама каплиця є зведена не безпосередньо над ними, то у такому випадку криниця відіграватиме роль окремого компонента навколишнього середовища досліджуваних об'єктів. Іноді такі криниці є складовими компонентами ансамблю церков та прихрамових каплиць.

Інколи на прилеглий до придорожньої каплиці території можемо побачити невеликий дзвін ("дзвінок"), який прикріплений до встановленої на двох вертикальних стовпцях балки. Така конструкція може бути накрита маленьким двосхилим дахом. Присутність дзвону пояснюється тим, що, згідно з певними традиціями, відбувалися парафіяльні походи християн до придорожніх каплиць і там проводилися Богослужіння з відповідним супроводом дзвонів.

На загал, можна додати, що у цілісному вирішенні як внутрішнього простору галицьких придорожніх каплиць, так і їх навколишнього середовища, будуть обов'язково проглядатися риси індивідуальності. Це, головним чином, зумовлено суто особистими прагненнями будівничих і замовників таких об'єктів виокремитися у цьому виді творчості, зробити свій витвір непов-

торним, не таким як інші такі споруди, засвідчуючи цим самим свою відданість Богові, бажання Йому служити.

Література

1. **Щербаківський Д.** Буковинські і галицькі дерев'яні церкви, надгробні і придорожні хрести, фігури і каплиці // Українське мистецтво. – Київ-Прага : Український гром. вид. фонд, 1926. – 62 с.

2. **Лопаткевич Т., Лопаткевич М.** Мала сакральна архітектура на Лемківщині. – Нью-Йорк : Фундація дослідження Лемківщини, 1993. – 490 с.

УДК 551.582.1

Асист. О.Р. Олейнюк – НЛТУ України, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ МІКРОКЛІМАТУ ДВОРИКІВ СТАРОВИННОЇ ЧАСТИНИ МІСТА ЛЬВОВА

Вказано на неоднорідність освітленості, температури та вологості повітря двориків старовинної частини Львова, що зумовлено поверховістю навколишніх будинків, розмірами двориків, їх формою та ступенем озеленення.

Ключові слова: мікроклімат, дворики старовинної частини міста, Львів.

Assist. O.R. Olejnyuk – NUFWT of Ukraine, L'viv

Features of microclimate of courts of age-old part of city of L'viv

It is specified on heterogeneity of luminosity, temperature and humidity of courts of ancient part of L'viv, which are conditioned by superficiality of surrounding houses, their sizes form and degree of greenery planting.

Keywords: microclimate, courts of ancient part of city, L'viv

Вступ. Особливості формування мікроклімату урбанізованих територій зумовлені геоморфологічною будовою міста та околиць, гідромережею, характером забудови, оптичними та фізико-хімічними властивостями будівельного матеріалу, транспортною мережею, структурою промислового виробництва, особливостями рослинного покриву, особливостями формування "острову тепла", демографічно-міграційними процесами і проявляються лише в приземному шарі повітря, а з висотою згладжуються [2-4, 6]. Пізнання мікроклімату двориків старовинної частини міста є шляхом пізнання особливостей формування в них біотопів та розроблення проектів їх фітомеліорації.

Методика виконання робіт. Дослідження здійснювали у двориках старовинної частини Львова, коротку характеристику яких наведено у табл. 1. Опис точок спостереження виконували за розробленою картою дослідження двориків старовинної частини міста, що дає змогу виявити особливості формування біотопів двориків. Мікрокліматичні дослідження та оброблення матеріалів провадили згідно з вимогами [5-7]. При цьому визначали освітленість у декількох точках дворика люксметром та показників за сухим і змоченим термометрами.

Контролем була відкрита місцевість на Площі Ринок, 7. Метеопараметри визначались 18.06.1988 р. на висоті 1 м в терміни від 12-00 до 14-00 год.